

na esse non posse, proposuisti versum, cuius verba singula quid significarent, conarer ostendere: is autem erat: *Si nihil ex tanta superis placet urbe relinqui.* Cujus secundum verbum quamvis notissimum & manifestissimum, quid tamen significaret, non reperiebamus. Cumque mihi videretur non frustra nos id in loquendo interponere, sed quòd eo aliquid doceamus audientem, ipsam mentis affectionem, cum rem quam quærit, non esse invenit, vel invenisse se putat, hoc verbo fortasse indicari, respondisti tu quidem; sed tamen nescio quam profunditatem quæstionis joco evitans, in aliud tempus illustrandum distulisti, nec me debiti quoque tui oblitum putas. Inde tertium in versu verbum cum satagerem exponere, urgebar abs te, ut non verbum aliud, quod idem valeret, sed rem ipsam potius quæ per verba significaretur ostenderem. Cumque id sermocinantibus nobis fieri non posse dixissem, ventum est ad ea, quæ interrogantibus digito monstrantur. Hæc ego corporalia esse omnia arbitrabar, sed invenimus sola visibilia. Hinc nescio quomodo ad surdos & histriones devenimus, qui non sola quæ videri possunt, sed multa præterea ac propè omnia quæ loquimur, gestu sine voce significant, eosdem tamen gestus signa esse comperimus. Tum rursus quærere cœpimus, quomodo res ipsas quæ signis significantur, sine ullis signis valeremus ostendere, cum & ille paries, & color, & omne visibile, quod intentione digiti ostenditur, signo quodam vinceretur ostendi. Hic ego errans cum inveniri tale nihil posse dixissem, tandem inter nos constitit, ea posse demonstrari sine signo, quæ cum à nobis quærentur, non agimus, &

post

post inquisitionem agere possumus; locutionem tamen ex eo non esse genere: si quidem & loquentes cum interrogamur, quid sit locutio, istam per se ipsam demonstrare facile esse satis apparuit.

20. Ex quo admoniti sumus aut signis signa monstrari, aut signis alia quæ signa non sunt, aut etiam sine signo res quas agere post interrogationem possumus: horumque trium primum diligentius considerandum discutendumque suscepimus. Qua disputatione declaratum est, partim esse signa, quæ ab eis signis quæ significarent, significari vicissim non possent, ut est hoc quadrissyllabum cum, conjunctio, dicimus: partim quæ possent, ut cum dicimus, signum, etiam verbum significamus; & cum dicimus, verbum, etiam signum significamus; nam signum & verbum, & duo signa, & duo verba sunt. In hoc autem genere, quo invicem se signa significant, quædam non tantum, quædam tantum, quædam verò etiam idem valere monstratum est. Etenim hoc disyllabum, quod sonat cum dicimus, signum, prorsus omnia quibus quidque significatur significat: non autem omnium signorum signum est cum dicimus, verbum, sed tantum eorum quæ articulata voce proferuntur. Unde manifestum est, quamvis & verbum signo, & signum verbo, id est, & duæ istæ syllabæ illis, & illæ istis significantur, plus tamen signum valere quàm verbum, plura scilicet illis duabus syllabis, quàm istis significantibus. Tantundem autem valet generale verbum, & generale nomen. Docuit enim ratio omnes partes orationis etiam nomina esse, quòd & pronomina his addi possunt, & de omnibus dici potest quòd aliquid nominent, & nulla earum sit, quæ non verbo

ad-

adjuncto pronuntiatum possit implere. Sed cum tantumdem valeant nomen & verbum, eo quod omnia quæ verba sunt, sint etiam nomina; non tamen idem valent. Alia quippe de causa verba, & alia nomina nuncupari, satis probabiliter disputatum est. Siquidem alterum horum ad auris verberationem, alterum ad animi commemorationem notandam esse compertum, vel ex hoc intelligi potest, quod in loquendo rectissime dicimus, quod est huic rei nomen, rem memoriæ mandare cupientes; quod est autem huic rei verbum, dicere non solemus. Quæ verò non solum tantumdem, sed etiam idem omnino significant, & inter quæ nihil præter litterarum distet sonum; nomen & *ὄνομα* invenimus. Illud sanè mihi elapsum erat in hoc genere, in quo invicem se significant, nullum nos signum comperisse, quod non inter cetera quæ significat, se quoque significet. Hæc quantum potui recordatus sum. Tu jam videris, quem nihil puto in hoc sermone nisi scientem certumque dixisse, utrum ista bene ordinatèque digesserim.

CAP. VIII.
Non frustra hæc disputari.
Item signis auditis animum ut interroganti respondeatur ad res significatas esse referendum.

21. AUG. SATIS tu quidem memoriter omnia quæ vellem recolui, & ut tibi fatear, multo evidentius mihi nunc videntur ista distincta, quàm cum ea inquirendo ac disserendo de nescio quibus latebris ambo erueremus. Sed quoniam tantis ambagibus tecum pervenire moliar, difficile dictu est hoc loco. Tu enim fortasse aut ludere nos, & à seriis rebus avocare animum, quasi quibusdam puerilibus quæstiunculis, arbitraris, aut parvam vel mediocrem aliquam utilitatem requirere; aut si magnum quiddam parturire istam disputationem suspicaris, jamjamque id scire sive saltem audire desideras. Ego autem credas velim,

nc-

neque me vilia ludicra hoc instituisse sermone, quamvis fortasse ludamus, idque ipsum tamen non puerili sensu æstimandum sit; neque parva bona vel mediocria cogitare. Et tamen si dicam, vitam esse quamdam beatam, eandemque sempiternam, quò nos Deo duce, id est, ipsa veritate, gradibus quibusdam infirmo gressui nostro accommodatis perducere cupiam, vereor ne ridiculus videar, qui non rerum ipsarum quæ significantur, sed consideratione signorum tantam viam ingredi cœperim. Dabis igitur veniam, si præludo tecum non ludendi gratia, sed exercendi vires & mentis aciem, quibus regionis illius, ubi beata vita est, calorem ac lucem non modò sustinere, verum etiam amare possimus. AD. Perge potiùs ut cœpisti: nam numquam ego contemnenda putem, quæ tu dicenda vel agenda putaveris.

22. AUG. Age jam ergo illam partem consideremus, cum signis non alia signa significantur, sed ea quæ significabilia vocamus. Et primum dic mihi, utrum homo, homo sit. AD. Nunc verò an ludas nescio. AUG. Quid ita? AD. Quia quærendum ex me censes, utrum homo aliud sit quàm homo. AUG. Ita credo te illudi arbitraris, si etiam quærerem utrum prima hujus nominis syllaba aliud sit quàm, ho, & aliud secunda quàm, mo. AD. Ita omninò. AUG. At istæ duæ syllabæ conjunctæ, homo est: an negabis? AD. Quis neget? AUG. Quæro ergo, num tu duæ istæ syllabæ conjunctæ sis? AD. Nullo modo: sed video quò tendas. AUG. Dicito ergo, ne me contumeliosum putes. AD. Concludi existimas, quod homo non sim? AUG. Quid, tu non idem existimas, quia omnia superiora ex quibus hoc confectum est, vera esse concedis? AD. Non tibi ego dicam

cam quid existimem, nisi prius abs te audiero, cum quæreses utrūm homo, homo sit, de duabus istis syllabis, an de re ipsa quam significant, me interrogaveris? AUG. Tu potius responde ex qua parte acceperis interrogationem meam: nam si est ambigua, prius hoc cavere debuisti, neque mihi respondere antequam certus fieres, quonam modo rogaverim. AD. Quid enim me impediret hæc ambiguitas, cum ego ad utrumque responderim; homo enim prorsus homo est: nam & istæ duæ syllabæ nihil aliud sunt quàm istæ duæ syllabæ, & id quod significant, nihil aliud est, quàm id quod est. AUG. Scitè hoc quidem: sed cur hoc solum quod dictum est homo, non etiam cetera quæ locuti sumus, ad utrumque accepisti? AD. Unde enim convincor quòd & cetera non sic acceperim? AUG. Ut alia omittam, eam ipsam primam rogationem meam, si totam ex ea parte accepisses, qua syllabæ sonant, nihil mihi respondisses; possem tibi enim videri nihil etiam interrogasse: nunc verò cum tria verba sonuerim, quorum unum in medio repetivi dicens: utrūm homo homo sit, primum & ultimum verbum, non secundum ipsa signa, sed secundum ea quæ his significantur te accepisse vel hoc solo manifestum est, quod statim certus ac fidens rogationi respondendum putasti. AD. Verum dicis. AUG. Cur ergo id tantum quod in medio positum est, & secundum id quod sonat, & secundum id quòd significat, te accipere libuit? AD. Ecce jam totum ex ea tantum parte qua significantur accipio: assentior enim tibi, sermocinari nos omninò non posse, nisi auditis verbis ad ea feratur animus, quorum ista sunt signa. Quare ostende, nunc quomodò ista ratiocinatione deceptus sim, qua me

ho-

hominem non esse concluditur. AUG. Immo eadem rursus interrogabo, ut ipse invenias ubi lapsus sis. AD. Bene facis.

23. AUG. Illud ergo quod primo quæsieram, quia jam dedisti, non quæram. Vide igitur diligentius, utrūm syllaba, ho, nihil aliud sit quàm, ho; & utrūm, mo, nihil aliud sit quàm, mo. AD. Hic prorsus nihil aliud video. AUG. Vide etiam num istis duabus junctis, homo, fiat. AD. Nequaquam hoc concesserim: placuit enim, & rectè placuit, signo dato, id quod significatur attendere, & ex ejus consideratione vel dare, vel negare quod dicitur. Illæ autem separatim enunciatæ syllabæ, quia sine ulla significatione sonuerunt, hoc eas esse quod sonuere concessum est. AUG. Placet igitur, firmumque animo tenes, non respondendum esse interrogationibus, nisi ex iis rebus quæ verbis significantur. AD. Non intelligo cur displiceat, si modò verba sint. AUG. Vellem scire quomodò illi resisteres, de quo jocantes solemus audire, quòd ex ejus ore cum quo disputabat, leonem processisse concluderit. Cum enim quæsisset, utrūm ea quæ loqueremur, nostro ore procederent, atque ille non potuisset negare, quod facile fuit, egit cum homine, ut in loquendo leonem nominaret: hoc ubi factum est, ridiculè insultare cepit, & premere, ut quoniam quidquid loquimur, ore nostro exire confessus erat, & leonem se locutum esse nequibat abnuere, homo non malus tam immanem bestiam videretur vomuisse. AD. Minimè verò erat arduum scurræ huic resistere; non enim concederem ore nostro exire quodcumque loquimur. Nam quæ loquimur, ea significamus: non autem quæ res significatur, sed signum quò significantur lo-

quen-

quentis ore procedit, nisi cum ipsa signa significantur: quod genus paulò antè tractavimus.

24. AUG. Bene tu quidem hoc modo adversus illum esses paratus: verumtamen mihi quid respondebis, utrum homo nomen sit requirenti? AD. Quid nisi esse nomen? AUG. Quid cum te video, num nomen video? AD. Non. AUG. Visne igitur dicam quod sequitur? AD. Ne quæso; nam mihi ipse renuntio, me hominem non esse, qui nomen esse responderim, cum homo utrum nomen esset inquireres. Jam enim placuerat, ex ea re quæ significaretur, aut assentiri, aut negare quod dicitur. AUG. At mihi videtur non te frustra in hanc responsionem decidisse: nam vigilantiam tuam mentibus nostris indita ipsa lex rationis evicit. Nam si quærerem, quid esset homo, responderes fortasse, animal: si autem quærerem, quæ pars orationis esset homo, nullo modo posses rectè respondere nisi, nomen: quamobrem cum homo & nomen, & animal esse inveniat, illud dicitur ex ea parte qua signum est, hoc ex parte rei quam significat. Qui ergo quærit, utrum homo nomen sit; nihil ei aliud quàm esse respondeam: satis enim significat ex ea parte se velle audire, qua signum est. Si autem quærit utrum animal sit, multò proclivius annuam: quoniam si tacens & nomen & animal, tantum quid esset homo requireret, placita illa loquendi regula ad id quod duabus syllabis significatur, animus curreret; neque quidquam responderetur nisi animal, vel etiam tota definitio diceretur, id est, animal rationale mortale: an tibi non videtur? AD. Prorsus videtur: sed cum esse nomen concesserimus, quomodo illam conclusionem nimis contumeliosam evitabimus, qua nos homines non

non esse conficitur? AUG. Quomodo putas, nisi docendo non ex ea parte illatam, qua interroganti assentiebamur. Aut si ex ea parte illam se fatetur inferre, nullo modo est formidanda: quid enim metuam hominem, id est, tres istas syllabas non esse me confiteri? AD. Nihil est verius. Cur ergo animum offendit, cum dicitur: Non es igitur homo; cum secundum illa concessa nihil verius dici potuerit? AUG. Quia non possum non putare ad id conclusionem referri, quod his duabus syllabis significatur, simul atque ista verba sonuerint, ea scilicet regula, quæ naturaliter plurimum valet, ut auditis signis ad res significatas feratur intentio. AD. Accipio quod dicis.

25. AUG. JAM ergo intelligas volo, res quæ significantur, pluris quàm signa esse pendendas. Quidquid enim propter aliud est, vilius sit necesse est, quàm id propter quod est: nisi tu aliud existimas. AD. Videtur mihi non temere hinc esse assentiendum: nam cum dicimus, cœnum, longè hoc nomen arbitror rei quam significat antecellere. Quòd enim nos offendit audientes, non ad ipsius verbi pertinet sonum; cœnum enim nomen, mutata una littera, cælum est; inter illa verò quæ his nominibus significantur, quantum distet videmus. Quamobrem nequaquam huic signo tribuerim, quod in re quam significat odimus; & propterea hoc illi jure antepono: libentius enim hoc audimus, quàm ullo sensu illud attingimus. AUG. Vigilantissimè omnino. Itaque falsum est, omnes res pluris quàm earum signa esse pendendas. AD. Ita videtur. AUG. Dic ergo mihi, quid arbitraris eos secutos esse, qui huic rei tam foedæ atque aspernabili nomen indiderunt, vel utrum eos probes, an improbes?

TOM. I.

I

AD.

CAPUT IX.
An res quæque, vel ejus cognitio pluris habenda sit quàm ipsius signa.

AD. Ego verò illos nec probare, nec improbare audeo, nec quid fuerint secuti scio. AUG. Potesne saltem scire, quid tu sequaris, cum hoc nomen enuntias? AD. Hoc planè possum: nam significare volo, ut eum cum quo loquor, doceam vel admoneam de re illa, quod eum doceri vel admoneri oportere arbitror. AUG. Quid, ipsum docere aut admonere, sive doceri aut admoneri, quod vel tu exhibes commodè per hoc nomen, vel exhibetur tibi, nonne carius quam ipsum nomen habendum est? AD. Concedo ipsam scientiam, quæ per hoc signum evenit, eidem signo esse anteponendam: sed non ideo etiam rem ipsam puto.

26. AUG. In illa igitur sententia nostra, quamquam sit falsum, res omnes signis suis præponi oportere; non tamen falsum est, omne quod propter aliud est, vilius esse quam id propter quod est. Cognitio quippe cœni, propter quam hoc nomen est institutum, pluris habenda est ipso nomine, quod eidem cœno præponendum esse comperimus. Non enim ob aliud ista cognitio signo, de quo agimus, antelata est, nisi quia illud propter hanc, non hæc propter illud esse convincitur. Nam ita cum quidam vorator, ventrisque, ut ab Apostolo dicitur, cultor, diceret ideo se vivere, ut vinceretur; non tulit qui audiebat frugi homo: & Quanto, inquit, melius ideo vincereris ut viveres? ^a quod utique ex eadem ista regula locutus est. Nam neque alia de causa ille displicuit, nisi quòd vitam suam tam parvi penderet, ut eam duceret gutturis voluptate vilior, dicendo se propter epulas vivere: neque

^a Ita MSS. At in editis, ut viverent; uterque tamen ex eadem &c.

que hic ob aliud jure laudatur, nisi quòd in iis duobus quid propter quid fieret, hoc est, quid cui subjectum esset intelligens, cibandum potius ut vivamus, quam vivendum ut cibemur admonuit. Similiter & tu fortasse, & quilibet hominum non imperitè res æstimantium, dicenti cupiam loquaci amatorique verborum; Ideo doceo ut loquar; responderetis: Homo, cur non potius ideo loqueris ut doceas? Quod si hæc vera sunt, sicuti esse cognoscis, vides profectò quantò verba minoris habenda sint, quam id propter quòd utimur verbis; cum ipse usus verborum jam sit verbis anteponendus: verba enim sunt ut his utamur; utimur autem his ad docendum. Quanto est ergo melius docere quam loqui, tanto melior est quam verba locutio. Multò ergo melior doctrina quam verba. Sed cupio audire, quid fortè contradicendum putes.

27. AD. Assentior quidem meliorem quam verba esse doctrinam; sed utrùm adversus istam regulam qua dicitur: Omne quod propter aliud est, inferius esse quam id propter quòd est, nihil sit quod objici possit, ignoro. AUG. Aliàs hoc opportuniùs, diligentiusque tractabimus: nunc illud quod concedis, satis est ad id quod conficere studeo. Das enim cognitionem rerum, quam signa rerum esse cariorem. Quamobrem cognitio rerum quæ significantur, cognitione signorum anteferenda est: an tibi non videtur? AD. Num ego cognitionem rerum cognitione signorum, ac non signis ipsis præstantiorem esse concessi? Quare vereor ut hîc tibi assentiar. Quid si enim ut cœnum nomen melius est ea re quam significat, ita & hujus nominis cognitio cognitioni quoque illius rei est anteponenda; quamvis ea cognitio-

ne sit ipsum nomen inferius? Quatuor quippe sunt: nomen, & res, cognitio nominis, & cognitio rei. Sicut ergo primum secundo, cur non & tertium quarto antecellat? Sed ut non antecellat, num etiam subiiciendum est?

28. AUG. Mirè omninò te video & tenuisse quid concesseris, & explicasse quid senseris. Sed, ut opinor, intelligis hoc trisyllabum nomen, quod sonat cum dicimus, vitium, melius esse quàm id quod significat; cum ipsius cognitio nominis multò sit inferior cognitione vitiorum. Licet itaque constituas etiam ista quatuor atque consideres, nomen & rem, cognitionem nominis & cognitionem rei: primum secundo jure præponimus. Hoc enim positum nomen in carmine, cum ait Persius:

*Satyræ 3.
Nempe.*

Sed stupet hic vitio, non modò nihil vitii fecit in versu, sed nonnihil etiam ornatus dedit: cum tamen res ipsa quæ significatur hoc nomine, in quocumque inest, cogat esse vitiosum. At non ita & tertium quarto, sed quartum tertio videmus excellere. Hujus enim cognitio nominis vilis est præ cognitione vitiorum. AD. Etiamne cum ista cognitio miseriores facit, censes esse præferendam? Nam idem Persius omnibus poënis, quas tyrannorum vel crudelitas excogitavit, vel cupiditas pendit, hanc unam anteponebat, qua cruciantur homines, qui vitia quæ vitare non possunt, coguntur agnoscere. AUG. Potes hoc modo cognitioni hujus nominis ipsam quoque virtutum cognitionem negare præferendam: quia VIRTUTEM videre nec tenere, supplicium est: quo idem ille Satyricus tyranni ut puniantur optavit. AD. Deus hanc avertat amentiam: jam enim intelligo non ipsas cognitiones, quibus animum imbuunt optima omnium disciplina, esse culpandas; sed

eos

eos omnium misserrimos judicandos, sicut & Persium judicasse arbitror, qui tali morbo affecti sunt, cui nec tanta medicina subveniat. AUG. Bene intelligis: sed quoquo modo se habeat Persiana sententia, quid ad nos? Non enim horum auctoritati subjecti sumus in talibus rebus. Deinde si qua cognitio cognitioni præferenda sit, non hinc facile est explicare. Satis habeo quod effectum est, cognitionem rerum quæ significantur, etsi non cognitione signorum, ipsis tamen signis esse potiore. Quare jam illud magis magisque discutiamus, quale sit genus rerum, quas sine signis monstrari posse dicebamus per se ipsas, ut loqui, ambulare, sedere, jacere, atque hujusmodi cetera. AD. Jam recolo quid dicas.

29. AUG. OMNIA-NÉ tibi videntur, quæ interrogati mox agere possumus, sine signo posse monstrari, an aliquid excipis? AD. Ego verò etiam atque etiam genus hoc totum considerans, nihil adhuc invenio quod sine signo valeat doceri, nisi fortè locutionem, & si fortè id ipsum quispiam quærat, quid sit docere. Video enim eum, quidquid post ejus interrogationem fecero ut discat, ab ea ipsa re non discere, quam sibi demonstrari cupit: nam si me cessantem, ut dictum est, vel aliud agentem roget quispiam, quid sit ambulare, & ego statim ambulando, eum quod rogavit sine signo coner docere, unde cavebo ne id tantum putet esse ambulare, quantum ego ambulavero? Quod si putaverit, decipietur: quisquis enim plus minusve quàm ego ambulaverit, hunc ille ambulasse non arbitrabitur. Et quod de hoc uno verbo dixi, transit in omnia quæ sine signo monstrari posse consenseram, præter duo illa quæ excepimus.

CAPUT X.
AN QUÆDAM DOCE-
RI SINE SIG-
NIS QUEANT

30. AUG. Accipio quidem istud . sed nonne tibi videtur aliud esse loqui, aliud docere? AD. Videtur sane: nam si esset idem, non doceret quisquam nisi loquens: cum verò & doceret quisquam, præter verba, multa doceamus, aliis signis, præter verba, multa doceamus, quis de ista differentia dubitaverit? AUG. Quid docere & significare, nihilne interest, an aliquid differunt? AD. Idem puto esse. AUG. Nonne rectè dicit, qui dicit, ideo nos significare ut doceamus? AD. Rectè prorsus. AUG. Quid si dicat alius, ideo nos docere ut significemus, nonne facile superiore sententia refelletur? AD. Ita est. AUG. Si ergo significamus ut doceamus, non docemus ut significemus; aliud est docere, aliud significare. AD. Verum dicis, nec rectè idem esse utrumque respondi. AUG. Nunc illud responde, utrum qui docet, quid sit docere, significando id agat, an aliter. AD. Non video quomodo aliter possit. AUG. Falsum est igitur quod paulò ante dixisti, doceri rem posse sine signis, cum quaeritur, quid sit ipsum docere; quando ne hoc quidem videmus sine significatione agi posse, cum aliud esse significare, aliud docere concesseris. Si enim diversa sunt, sicut apparet, neque hoc nisi per illud ostenditur, non per se utique ostenditur, sicut tibi visum erat. Quamobrem nihil adhuc inventum est, quod monstrari per se ipsum queat præter locutionem, quæ inter alia se quoque significat: quæ tamen cum etiam ipsa signum sit, nondum prorsus extat, quod sine signis doceri posse videatur. AD. Nihil habeo cur non assentiar.

31. AUG. Confectum est igitur, & nihil sine signis doceri, & cognitionem ipsam signis quibus cognoscimus, cariorem nobis esse oportere: quamvis non omnia quæ significantur,

tur, possint signis suis esse potiora. AD. Ita videtur. AUG. Quanto tandem circuitu res tantilla peracta sit, meministine, quæso? Nam ex quo inter nos verba jaculamur, quod tam diu fecimus, hæc tria ut invenirentur laboratum est: utrum nihil sine signis possit doceri; & utrum sint quædam signa rebus quas significant præferenda; & utrum melior quàm signa sit rerum ipsa cognitio. Sed quartum est, quod breviter abs te vellem cognoscere, utrumnam ista inventa sic putes, ut jam de his dubitare non possis? AD. Vellem quidem tantis ambagibus atque amfractibus esset ad certa perventum; sed & ista rogatio tua nescio quomodo me sollicitat, & ab assensione deterret. Vidêris enim mihi non hæc de me fuisse quaesiturus, nisi haberes quod contradiceres; & ipsa rerum implicatio totum me inspicere, ac securum respondere non sinit, verentem ne quid in tantis involucris lateat, quod acies mentis meæ lustrare non possit. AUG. Dubitationem tuam non invitus accipio; significat enim animum minimè temerarium: quæ custodia tranquillitatis est maxima. Nam difficillimum omninò est non perturbari, cum ea quæ pro-na & procliva approbatione tenebamus, contrariis disputationibus labefactantur, & quasi extorquentur è manibus. Quare, ut æquum est bene consideratis perceptisque rationibus cedere, ita incognita pro cognitis habere periculosum. Metus est enim, ne cum sæpe subruuntur quæ firmissimè statura & mansura præsumimus, in tantum odium vel timorem rationis incidamus, ut ne ipsi quidem perspicuæ veritati fides habenda videatur.

32. Sed age nunc expeditiùs retractemus, utrum rectè ista dubitanda putaveris. Nam

quæro abs te, si quisquam ignarus deceptionis avium, quæ calamis & visco affectatur, obviam fieret aucupi, armis quidem suis instructo, non tamen aucupanti, sed iter agenti, quo viso premeret gradum, secumque, ut sit, admirans cogitaret & quæreretur, quidnam sibi hominis ille vellet ornatus; auceps autem cum in se videret adtentum, ostentandi se studio cannas expediret, & propè animadversam aliquam aviculam fistula & accipitre figeret, subigeret, & caperet; nonnè illum spectatorem suum doceret nullo significato, sed re ipsa, quod ille scire cupiebat? AD. Metuo ne quid hîc tale sit, quale de illo dixi, qui quærit, quid sit ambulare. Neque enim video, & hîc totum illud aucupium esse monstratum. AUG. Facile est hac cura te exuere; addo enim, si ille ita intelligens esset, ut ex hoc quod vidit, rotum illud genus artis agnosceret: satis est namque ad rem, & de quibusdam rebus tametsi non omnibus, & quosdam homines doceri posse sine signo. AD. Hoc etiam ego possum illi addere; si enim sit bene intelligens, paucis passibus ambulatione monstrata, totum quid sit ambulare cognoscet. AUG. Facias per me licet, nec tantum nihil resisto, verum etiam faveo: vides enim ab utroque nostrum id effici, ut quædam quidem doceri sine signis queant, falsumque illud sit quod nobis paulò antè videbatur, nihil esse omnino quod sine signis possit ostendi. Jam enim ex his non unum aliquid aut alterum, sed millia rerum animo occurrunt, quæ nullo signo dato per se ipsa monstrantur. Quid enim dubitemus, oro te? Nam ut hominum omnium innumerabilia spectacula in omnibus theatris sine signo ipsis rebus exhibentium; solem cer-

tè

tè istum, lucemque hæc omnia perfundentem atque vestientem, lunam & cetera sidera, terras & maria, quæque in his innumerabiliter gignuntur, nonnè per se ipsa exhibet, atque ostendit Deus & natura cernentibus.

33. Quod si diligentius consideremus, fortasse nihil invenies, quod per sua signa discatur. Cum enim mihi signum datur, si nescientem me invenit cujus rei signum sit, docere me nihil potest: si verò scientem, quid disco per signum? Non enim mihi rem quam significat, ostendit verbum cum lego: & ² *saraballa eorum non sunt immutata*. Nam si quædam capitum tegmina nuncupantur hoc nomine; num ego hoc audito, aut quid sit caput, aut quid sint tegmina didici? Antè ista noveram; neque cum appellarentur ab aliis, sed cum à me viderentur, eorum est mihi facta notitia. Etenim cum primum istæ duæ syllabæ cum dicimus, caput, aures meas impulerunt, tam nescivi quid significarent, quam cum primò audirem legeremye, saraballas. Sed cum

Res non
discuntur
per ipsa
verba.

Dan. 3.94.

a

sc-

a In editione Bad. & nostris MSS. hic & infra constanter scribitur per *sarabara*; quo pacto etiam Tertullianus scripsit in lib. de Pallio, & lib. de Resurrect. carnis. Porro autem textus græcus Dan. 3. 94. habet in neutro genere, τὰ σαρὰβαρα: quem scribendi modum non pauci sequuntur, improbat verò Hieronymus in Dan. 3. 21. vultque legendum, *saraballa*. Ad hæc MSS. Piscannensis & Michaelinus pro, *quædam capitum*, habent, *quædam pedum tegmina*; & consentaneè postea præferunt: *aut quid sint pedes* &c. cum dicimus *pedes*, *aures* &c. *pedes notans* &c. denique omittunt, *capitum*, eo loco ubi legimus, *tegmina quidem illa capitum*. Contigit isthæc varietas ex varia vocabuli istius interpretatione, quod quibusdam significat, *tegmina capitum*, ut refert Isidorus lib. 19. c. 23. Aliis, *Auxa ac sinuosa vestimenta*: ut ipsi Isidoro ibid. placet: *pallia* Vatablo aliisque Scripturæ interpretibus sonat; nonnullis etiam, *calceamenta*; Hieronymo demum in loco citato, *brachas*, seu *tibialia*.

sæpe diceretur, caput, notans atque animadvertens quando diceretur, reperi vocabulum esse rei, quæ mihi jam erat videndo notissima. Quod prius quàm reperissem, tantum mihi sonus erat hoc verbum: signum verò esse didici, quando cuius rei signum esset inveni; quam quidem (ut dixi) non significatu, sed adpectu didiceram. Itaque magis signum re cognita, quàm signo dato ipsa res discitur.

34. Quod ut apertius intelligas, finge nos primum nunc audire quod dicitur, caput; & nescientes utrùm vox ista sit tantummodo sonans, an aliquid etiam significans, quærere quid sit caput (memento nos non rei quæ significatur, sed ipsius signi velle habere notitiam, qua caremus profecto, quamdiu cuius signum est ignoramus) si ergo ita quærentibus res ipsa digito demonstretur, hac conspecta discimus signum, quod audieramus tantum, nondum noveramus. In quo tamen signo cum duo sint, sonus & significatio, sonum certè non per signum percipimus, sed eo ipso aure pulsata: significationem autem re, quæ significatur adspecta. Nam illa intentio digiti significare nihil aliud potest, quàm illud in quod intenditur digitus: intentus est autem non in signum, sed in membrum quod caput vocatur. Itaque per illam neque rem possum nosse quam noveram, neque signum in quod intentus digitus non est. Sed de intentione digiti non nimis curo; quia ipsius demonstrationis signum mihi videtur potius, quàm rerum aliquarum quæ demonstrantur, sicut adverbium quod, ecce, dicimus; nam & cum hoc adverbio digitum solemus intendere, ne unum demonstrandi signum non sit satis. Et id maxime tibi nitor persuadere, si potero, per ea
sig-

signa, quæ verba appellantur, nos nihil discere; potius enim, ut dixi, vim verbi, id est, significationem quæ latet in sono, re ipsa quæ significatur cognita, discimus, quàm illam tali significatione percipimus.

35. Et quod dixi de capite, hoc etiam de tegminibus, deque aliis rebus innumerabilibus dixerim: quas tamen cum jam noverim, saraballas illas adhuc usque non novi; quas mihi si gestu quispiam significarit aut pinxerit, aut aliquid cui similes sunt, ostenderit, non dicam non me docuerit, quod facile obtinerem, si paulò amplius loqui vellem; sed dico, id quod proximum est, non verbis docuerit. Quod si eis fortè conspectis cum simul adero me admonuerit, dicens: Ecce saraballas! discam rem quam nesciebam, non per verba quæ dicta sunt, sed per ejus adpectum, per quem factum est ut etiam nomen illud quid valeret, nossem ac tenerem. Non enim cum rem ipsam didici, verbis alienis credidi, sed oculis meis: illis tamen fortasse ut adtenderem credidi, id est, ut adpectu quærerem quid viderem.

36. HACTENUS verba valuerunt, quibus ut plurimum tribuam, admonent tantum ut quæramus res, non exhibent ut noverimus. Is me autem aliquid docet, qui vel oculis, vel ulli corporis sensui, vel ipsi etiam menti præbet ea quæ cognoscere volo. Verbis igitur nisi verba non discimus, immo sonitum strepitumque verborum: nam si ea quæ signa non sunt, verba esse non possunt, quamvis jam auditum verbum, nescio tamen verbum esse, donec quid significet sciam. Rebus ergo cognitis, verborum quoque cognitio perficitur: verbis verò auditis, nec verba discuntur. Non enim ea verba quæ novimus, discimus; aut
quæ

CAPUT XI.
Discimus
non verbis
foris sonan-
tibus, sed
docente in-
tus verita-
te.

quæ non novimus, didicisse nos possumus confiteri, nisi eorum significatione percepta, quæ non auditione vocum emissarum, sed rerum significatarum cognitione contingit. Verissima quippe ratio est, & verissimè dicitur, cum verba proferuntur, aut scire nos quid significant, aut nescire; si scimus, commemorari potius quam discere; si autem nescimus, ne commemorari quidem, sed fortasse ad quærendum admoneri.

37. Quòd si dixeris, tegmina quidem illa capitum, quorum nomen sono tantum teneamus, non nos posse nisi visa cognoscere, neque nomen ipsum plenius nisi ipsis cognitis nosse: quod tamen de ipsis pueris accepimus, ut regem ac flammam fide ac religione superaverint, quas laudes Deo cecinerint, quos honores ab ipso etiam inimico meruerint, num aliter nisi per verba didicimus? Respondebo, cuncta quæ illis verbis significata sunt, in nostra notitia jam fuisse. Nam quid sint tres pueri, quid fornax, quid ignis, quid rex, quid denique illæsi ab igne, ceteraque omnia jam tenebam, quæ verba illa significant. Ananias vero, & Azarias, & Misaël tam mihi ignoti sunt, quam illæ saraballæ; nec ad eos cognoscendos hæc me nomina quidquam adjuverunt, aut adjuvare jam potuerunt. Hæc autem omnia quæ in illa leguntur historia, ita illo tempore facta esse, ut scripta sunt, credere me potius quam scire fateor: neque istam differentiam iidem ipsi quibus credimus nesciunt. Ait enim Propheta: *Nisi credideritis, non intelligetis*: quod non dixisset profectò, si nihil distare iudicasset. Quod ergo intelligo, id etiam credo: at non omne quod credo, etiam intelligo. Omne autem quod intelligo,
scio:

Isa. 7. v. 9.
secundum
LXX.

scio: non omne quod credo, scio. Nec ideo nescio quàm sit utile credere etiam multa quæ nescio: cui utilitati hanc quoque adjungo de tribus pueris historiam: quare pleraque rerum cum scire non possim, quanta tamen utilitate credantur, scio.

38. DE UNIVERSIS autem quæ intelligimus, non loquentem qui personat foris, sed intus ipsi menti præsentem consulimus veritatem, verbis fortassè ut consulamus admoniti. Ille autem qui consulitur, docet, qui in interiore homine habitare dictus est Christus, id est, incommutabilis Dei Virtus atque sempiterna Sapientia: quam quidem omnis rationalis anima consulit, sed tantum cuique panditur, quantum capere propter propriam, sive malam sive bonam voluntatem potest. Et si quando fallitur, non fit vitio consultæ veritatis: ut neque hujus, quæ foris est, lucis vitium est, quòd corporei oculi sæpe falluntur: quam lucem de rebus visibilibus consuli fatemur, ut eas nobis quantum cernere valeamus ostendat.

39. QUOD si & de coloribus lucem, & de ceteris quæ per corpus sentimus, elementa hujus mundi eademque corpora quæ sentimus, sensusque ipsos quibus tamquam interpretibus ad talia noscenda mens utitur; de his autem quæ intelliguntur, interiorum veritatem ratione consulimus: quid dici potest, unde clareat, verbis nos aliquid discere præter ipsum qui aures percutit sonum? Namque omnia quæ percipimus, aut sensu corporis, aut mente percipimus. Illa sensibilia, hæc intelligibilia, sive, ut more Auctorum nostrorum loquar, illa carnalia, hæc spiritualia nominamus. De illis dum interrogamur, respondemus, si præsto sunt ea quæ sentimus; velut
cum

CAP. XII.
Christus
veritas in-
terius docet.

cùm à nobis quæritur intuentibus lunam novam, qualis aut ubi sit. Hic ille qui interrogat, si non videt, credit verbis, & sæpe non credit: discit autem nullo modo, nisi & ipse quod dicitur videat; ubi jam non verbis quæ sonuerunt, sed rebus ipsis & sensibus discit. Nam verba eadem sonant videnti, quæ non videnti etiam sonuerunt. Cùm verò non de iis quæ coram sentimus, sed de his quæ aliquando sensimus quæritur, non jam res ipsas, sed imagines ab iis impressas memoriæque mandatas loquimur: quæ omninò quomodo vera dicamus, cùm falsa intueamur, ignoro, nisi quia non nos ea videre ac sentire, sed vidisse ac sensisse narramus. Ita illas imagines in memoriæ penetralibus rerum antè sensarum quædam documenta gestamus, quæ animo contemplantes bona conscientia non mentimur cùm loquimur: sed nobis sunt ista documenta; is enim qui audit, si ea sensit atque adfuit, non discit meis verbis, sed recognoscit ablatiis secum & ipse imaginibus: si autem illa non sensit, quis non eum credere potiùs verbis, quàm discere intelligat?

40. Cùm verò de iis agitur quæ mente conspicimus, id est, intellectu atque ratione, ea quidem loquimur quæ præsentia contuemur in illa interiore luce veritatis, qua ipse qui dicitur homo interior, illustratur & fruatur: sed tunc quoque noster auditor, si & ipse illa secreto ac simplici oculo videt, novit quod dico sua contemplatione, non verbis meis. Ergo ne hunc quidem doceo vera dicens, vera intuentem: docetur enim non verbis meis, sed ipsis rebus Deo intus pendente manifestis: itaque de his etiam interrogatus respondere posset. Quid autem ab-

sur-

surdus, quàm eum putare locutione mea doceri, qui posset antequam loquerer, ea ipsa interrogatus exponere? Nam quod sæpè contingit, ut interrogatus aliquid neget, atque ad id fatendum aliis interrogationibus urgeatur, fit hoc imbecillitate cernentis, qui de re tota illam lucem consulere non potest: quod ut partibus faciat, admonetur, cùm de iisdem istis partibus interrogatur, quibus illa summa constat, quam totam cernere non valebat. Quò si verbis perducitur ejus qui interrogat, non tamen docentibus verbis, sed eo modo inquirentibus, quo modo est ille, à quo quæritur, intus discere idoneus; velut si abs te quærerem hoc ipsum quod agitur, utrumnam verbis doceri nihil possit, & absurdum tibi primò videretur non valenti totum conspiciere: sic ergo quærare oportuit, ut tuæ sese vires habent ad audiendum illum intus Magistrum, ut dicerem: Ea quæ me loquente vera esse confiteris, & certus es, & te illa nosse confirmas; unde didicisti? Responderes fortasse, quòd ego docuissem. Tum ego subnecterem: Quid si me hominem volentem vidisse dicerem, itane te certum verba mea redderent, quemadmodum si audires, sapientes homines stultis esse meliores? Negares profectò & responderes, illud te non credere, aut etiam si crederes ignorare, hoc autem certissimè scire. Ex hoc jam nimirum intelligeres, neque in illo quod me affirmante ignorares, neque in hoc quod optimè scires, aliquid te didicisse verbis meis, quandoquidem etiam interrogatus de singulis, & illud ignotum, & hoc tibi notum esse jures. Tum verò totum illud quod negaveras fatereris, cùm hæc ex quibus constat, clara & cer-